

Uluslararası Sosyal
Bilimler Akademisi
Dergisi (USBAD)

International Journal of
Social Sciences
Academy (IJSA)

Yıl 7, Year 7, Sayı 19, Issue 19, Eylül 2025, September 2025

e issn: 2687-2641

Özgünlük kontrolü

Authenticity process

DOI: 1707783

Makale türü: Araştırma
makalesi

Article type: Research
article

Geliş tarihi 27.05.2025

Submitted date

Kabul tarihi 14.08.2025

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 20.09.2025

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Elmacıoğlu, G. (2025). Türkiye’de Kültür Politikaları Gelişimi: İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) Özelinde Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi / International Journal of Social Sciences Academy*, 7(19), 711-744.

TÜRKİYE’DE KÜLTÜR POLİTİKALARI GELİŞİMİ: İSTANBUL KÜLTÜR SANAT VAKFI (İKSV) ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Gülistan ELMACIOĞLU¹

Öz

Türkiye’de kültür politikaları Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren eğitim politikaları aracılığıyla ulus inşa sürecine hizmet etmiş; sonraki dönemlerde siyasal kutuplaşma, küreselleşme, özelleştirmeler, sivilleşme, yerelleşme, dijitalleşme ve Avrupa Birliği entegrasyon süreciyle birlikte dönüşüm geçirmiştir. Bu çerçevede kültürel haklar, kültürel çeşitlilik, kültürel miras, kültürel demokrasi, yaratıcı endüstriler, sanat eğitimi, yerelleşme, kültürel alanın mali, idari ve yasal düzenlenmesi ve kültürel yaşama eşit, adil ve özgür katılım kültür politikalarının temel konuları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV), kültür politikası oluşumunda düzenlediği uluslararası festivaller, kültür politikası raporları ve politika metinleriyle

¹ Dr. Öğretim Üyesi Halic Üniversitesi İşletme Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, gulistanelmacioglu@halic.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5209-3187.

demokratik kültür politikalarına katkı sunan önemli bir sivil toplum aktörüdür. Bu çalışma, kültür profesyonellerine, sanatçılara, kamu kurumlarına, yaratıcı sektöre, kültür yönetimi uzmanlarına, kültürel alanın bütün kullanıcılarına ve kültürel alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına kültür politikalarının oluşturulmasında rehberlik edecek nitelikte çalışmalara imza atmış olan İKSV'nin katkılarını doküman analizi yoluyla çözümlemektedir. Çözümleme kültür politikasının alt başlıkları olan “kültüre erişim ve katılım hakkı, kültürel mirasın korunması, kültürel alanın yapısal düzenlenmesi, yerelleşme, kalkınma stratejilerinin/yaratıcı ekonominin bir unsuru olarak kültür, sanat eğitimi ve kültürel çeşitliliğin ve ifadelerin korunması ve geliştirilmesi” temaları çerçevesinde değerlendirilerek, demokratik kültür politikası oluşturulmasına katkıları açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel haklar, Kültürel demokrasi, Kültür politikası, Kültür Yönetimi, İKSV

The Evolution of Cultural Policies in Turkey: A Case Study of the Istanbul Foundation for Culture and Arts (IKSV)

Abstract

Since the foundation of the Republic, cultural policies in Turkey have served the nation-building process through educational policies; in later periods, they have undergone transformation due to political polarization, globalization, privatization, civilianization, localization, digitalization, and the European Union integration process. In this context, key issues of cultural policies include cultural rights, cultural diversity, cultural heritage, cultural democracy, creative industries, art education, localization, the financial, administrative, and legal regulation of the cultural field, as well as equal, fair, and free participation in cultural life. Within this framework, cultural policies address a range of key issues, including cultural rights, cultural diversity, heritage preservation, cultural democracy, the development of creative industries, art education, localization, and the financial, administrative, and legal governance of the cultural sector, alongside ensuring equal, fair, and unrestricted access to cultural life. This study analyzes İKSV's contributions through document analysis, focusing on its initiatives that serve as a guide for cultural professionals, artists,

public institutions, the creative sector, cultural management experts, all users of the cultural field, and civil society organizations operating in the cultural sphere.

Keywords: Cultural Rights, Cultural democracy, Cultural policy, Cultural management, İKSV.

GİRİŞ

Dünyada yaşanan ekonomik, toplumsal, siyasal ve yönetsel değişimler küreselleşmeyi, neoliberal politikalarla özel sektörün gelişimi özelleşmeleri, toplumsal eleştirinin ve sivil toplumun yükselişi sivilleşmeyi ve kentlerin sürdürülebilir kalkınma stratejileri içinde yaratıcı endüstrilere ev sahipliği yapması yerelleşme dinamiğini doğurmuştur (İnce, 2011, s. 222). Küreselleşen dünyada kültürel mal ve hizmetlerin üretimi ve dolaşımı homojen kültürel benzeşmeleri sağlarken; diğer yandan göçler ve nüfus hareketliliğiyle çok kültürlü hale gelen kentsel yaşamın yerel kültürleri heterojenliği yaşatmaktadır. Kentsel yaşamda yerelleşme dinamikleri “herkes için kültür” ilkesinin işaret ettiği kültürün demokratikleşmesini anlatan “kültür hakkı” kavramını; her kültürel topluluğun kendi kültürel mirasını, varlıklarını ve üretimlerini korumak, geliştirmek ve desteklemek için kamusal kaynaklara duyduğu ihtiyaç “kültürel demokrasi” kavramını tartışmaya açmaktadır. Kültürel hakların kapsamının genişliği, kültüre eşit ve adil erişimin sağlanması, kültürel mirasın korunması, kültürel üretim ve tüketimin sağlanması için kamusal ve özel teşvik mekanizmalarının idari, mali ve hukuki düzenlemelerinin yapılması, kültürel kimlikten kaynaklı ayrımcılığın önlenmesi, sanat eğitiminin eğitim politikalarının bir bileşeni haline getirilmesi, kültürel politikaların oluşturulmasında katılımcılığın sağlanması, yaratıcı endüstrilerin ekonomik kalkınma içindeki payının veri bankaları oluşturularak raporlanması ve kültürel alana ve kültürel faaliyetlere katılanların motivasyonlarını veya kültürel alana katılmayanların önlerindeki fiziksel, ekonomik, siyasal-sosyal nedenlerin saptanması konu başlıkları kültür politikasının çalışma konuları olarak araştırılmaktadır (Üstel, 2021; Mulcahy, 2006; Ada, 2009).

Türkiye Cumhuriyeti kültür politikaları alanında ilk çalışmalarını “ulusu inşa etme çabalarına” paralel olarak eğitim politikalarında yapmıştır. 1920-1950 yılları arasını “ulusal/milli kültür inşa” süreci, 1950-1980 arası dönemin siyasi kutuplaşma ve siyasal kültürün ideolojik örgütlenmesi ve 1980-2010 arası dönemi küreselleşme ve Avrupa Birliği’ne entegrasyon süreci olarak değerlendirmek mümkündür (İnce vd. 2011, s. 46-50). Ulusal kültür politikalarının ulus inşası ve kültürün sosyal tutunumu sağlama işlevinin desteklediği toplumsal birlikteliği sağlamak üzere eğitim müfredatlarının bir unsuru olarak karşımıza çıkması, sonrasında siyasal kültür farklılıkları sebebiyle kültürel alanın ideolojik hedefler için yapılandırılması durumları ve küreselleşme-dijitalleşme-yerelleşme ve özelleşme dinamikleriyle birlikte kültürel alanın çoklu aktörler tarafından oluşan yönetim modelinin kurulması gereğini ve ihtiyacını doğurmuştur. Yeni bir dönemi işaret eden bu gelişmelerle, kültür politikası alanında yapılan çalışmaların İKSV özelinde değerlendirilerek, Türkiye’nin kültür politikasına, kültürel alanda faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşunun katkılarını anlama ve ortaya çıkarma çabası bu çalışmanın temel amacıdır. İstanbul Kültür Sanat Vakfı’nın kurulduğu 1973 yılından itibaren düzenlediği uluslararası sanat festivalleri ve bienaller; 1998’de hayata geçirdiği “Kültür Girişimi” ve 2011 yılında kurduğu “Kültür Politikaları Çalışmaları Departmanı” bünyesinde hazırladığı raporlar ve siyasal partilere önerdiği politika metinleri ve 2018 UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Genel Kurul Üyeliği’ne kabul edilmesiyle kültürel miras ve kültürel çeşitlilik ve ifadelerin korunması ve desteklenmesi konusundaki çalışmaları nedeniyle bu çalışmanın araştırma konusu olmuştur.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır: İlk bölüm kültür politikasının tanım, kapsam ve gelişimine odaklanarak kültür politikası literatürünün izdüşümünü kültür ve politika terimlerini açıklayarak ele almaktadır. İkinci bölüm ulusal kültür politikalarının gelişim evrelerini, durumunu, uygulamalarını ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmeler/belgeler ışığında açıklamaktadır. Üçüncü bölüm bu çalışmanın konusu olan İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV)’nin bir kültür

kurumu olarak Türkiye’de uluslararası sanat festivallerini düzenlemek amacıyla kurulması ve kültür politikası çalışmalarıyla öncü olması nedeniyle yaptığı çalışmaları ve faaliyetleri kurumun kendi etkinlikleri, politika metinleri ve raporları üzerinden doküman analiziyle çözümlenerek ulusal kültür politikalarını katkılarını incelemektedir.

YÖNTEM

İstanbul Kültür Sanat Vakfı’nın kültür politikası çalışmaları yedi alt başlıkta doküman analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Doküman analizi yöntemi, araştırılacak konu hakkında verilerin yazılı, görsel veya işitsel materyallerin incelenmesiyle çözümlenmektedir (Balaban Salı, 2018, s. 134; Bowen, 2009:27; Corbin & Strauss, 2015, s. 141). Bu araştırmada veriler İKSV’nin web sayfasında herkesin erişimine açık olan yazılı materyaller kullanılarak elde edilmiştir. Bu materyaller İKSV’nin etkinlikleri, politika metinleri, söyleşi-röportajları ve raporlarından oluşmaktadır. Bu materyaller kültür politikaları alt başlıkları olarak belirlenen “kültüre erişim ve katılım hakkı, kültürel mirasın korunması, kültürel alanın yapısal düzenlenmesi, yerelleşme, kalkınma stratejilerinin/yaratıcı ekonominin bir unsuru olarak kültür, sanat eğitimi ve kültürel çeşitliliğin ve ifadelerin korunması ve geliştirilmesi” temaları bağlamında doküman analiziyle incelenmiştir. Araştırmanın amacı olan İstanbul Kültür Sanat Vakfı’nın Türkiye’de uluslararası kültür-sanat etkinliklerine öncü olmuş bir kültür kurumu olarak ulusal kültür politikalarına olan katkılarını ortaya çıkarmaktır. İKSV’nin yapmış olduğu etkinlikler, kültür-sanat faaliyetleri, sanat eğitimi programları, kültürel haklara dair politik metinler, söyleşiler ve kültürün çok boyutlu yapısı nedeniyle hazırladığı farklı konu başlıklarındaki raporlar analiz edilerek sözü edilen yedi alt kültür politikası temasına göre çözümlenmiş; kültür politikaları literatürünün geliştirilmesine ve pratiklerinin hayata geçirilmesi için ulusal kültür politikalarına ve kültür politikasının çoklu aktörleri olan kültür profesyonellerine, kamu kurumları ve yaratıcı sektöre, akademiye, sivil toplum kuruluşlarına, sanatçılara ve kültürel

alanın kullanıcısı olan tüm yurttaşlara öneri, tespit ve somut örnekleriyle katkılarının açıklanması hedeflenmiştir.

Kültür Politikası Nedir: Tanım, Kapsam ve Gelişim

Kültür politikası kavramını tanımlamak için öncelikle kültürün ve politikanın işaret ettiği anlamlar üzerinde durulması gerekmektedir. Kültür, sanatsal, entelektüel çabaları ve üretimleri ve aynı zamanda antropolojik olarak toplulukların gündelik hayatlarındaki maddi ve manevi pratikleriyle örülen “bütünsel yaşam biçimleri”ni betimlemektedir (Williams, 2024, s. 109; Miller & Yudice, 2002, s. 7). Bir ulusu inşa eden yapısal bir unsur anlamında ortak bir tarihi, dili ve mirası işaret eden kültürün XIII. yüzyılda toprağın işlenmesi ve çiftliğe-tarıma verilen bakım anlamında kullanıldığı; XVIII. yüzyılda ise Aydınlanma düşüncesinin “ilerlemeci tarih anlayışı, evrensellik ve mükemmelleşme anlatisının” karşısında konumlanan Johann Gotlieb Herder, farklı kültürel oluşumları değişen tarihsel bağlamların ürünü olarak tarif etmektedir. Bu düşünceden hareketle her kültürel oluşum kendine özgüdür, çünkü farklı dilleri, tarihleri ve coğrafyaları vardır. Modern çokkültürcülük düşüncesinin temeli burada yatmaktadır. Böylelikle XVIII. yüzyıl itibarıyla doğa kavramından ayrılan ve her türlü maddi ve soyut insan emeğinin kazanımı ve birikimi olarak tanımlanan kültür, “uygarlık” kavramının temel yapı taşı olarak kabul edilmiştir (akt. Üstel, 2021, s. 16-18). Kültür politikası kavramının ikinci terimi politika tanımına geçilecek olursa; “politika, devlet, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, hükümetler, kamu otoriteleri, sendikalar, işletmeler, siyasal partiler, örgütler ya da bireyler gibi çoklu aktörler tarafından belirlenen bir hedefe ulaşmak amacıyla kamusal işlerin düzenlenmesi ve yürütülmesini anlatan yönetim sanatı” olarak tanımlanmaktadır (Ada, 2009, s. 81; Üstel, 2021, s. 13). Sözü edilen bireysel ve kurumsal aktörler “ulusal güvenlik, adalet, kamu maliyesi, sağlık, eğitim ve kültür gibi alanlarda yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası bağlamda eylemlerle ilgilenmekte ve hedefler doğrultusunda planlamalar yapmaktadır (2021, s. 14).

Kültür ve politika tanımlamalarından sonra kültür politikası tanımına geçilecek olursa eğer; kültür politikası, kültürlerin/kültürel çeşitliliğin ve kültürel mal, hizmet ve varlıkların kısacası kültürel üretimlerin korunması, geliştirilmesi ve teşvik edilmesi için başta devlet kurumları olmak üzere bireysel ve kurumsal aktörlerin hayata geçirdiği siyasalar ya da uygulamalar bütünü şeklinde açıklanmaktadır (Miller & Yudice, 2002, s. 28). Bu bağlamda kültür politikaları kültüre erişim, katılım ve kültürün yaratılması olanaklarının herkes için seferber edilebilmesi adına kuramsal/eleştirel sorgulamalar ve çalışmalar yapan akademik bir disiplin ve aynı zamanda profesyoneller tarafından uygulanan bir faaliyet alanıdır (Lewis & Miller, 2003, s. 6-8). Kültür politikası kavramı hem kamu politikaları kapsamında değerlendirilmesi hem de kültürün çok çeşitli tanımlamalarının birlikte düşünülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kültürün politikasının yapılması, düzenlenmesi ve hayata geçirilmesi mali, idari, hukuki düzenlenmelerin yanı sıra, bu politikanın yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutlarını kapsamaktadır. Kültür politikasının oluşturulması, düzenlenmesi ve hayata geçirilmesi süreci bu nedenle devletin, devlet dışı aktörlerin, bağımsız sanat girişimlerinin ve aynı zamanda sanatçıların, akademisyenlerin, kültür ve sanat yönetimi profesyonellerinin, bürokratların, yerel yöneticilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve sivil toplumun dahil olduğu bir süreci anlatmaktadır.

Kültür politikası, II. Dünya Savaşı sonrası refah devlet anlayışının adil bir düzeni kurmak adına geliştirmeye çalıştığı ve bu çabalar için kültürün toplumsallaşma ve sosyal tutunum etkisinden yararlandığı bir alan olmuştur (McGuigan, 2004, s. 33). 1990'lar itibariyle yeni iletişim teknolojilerinin katkıları ve yeni ekonomik düzenin getirileriyle kültürel alan devletlerin kalkınma politikalarının bir bileşeni haline gelerek; kültür sektörü ve "yaratıcı endüstrilerin ekonomik değer ve istihdam yaratma potansiyelinin keşfiyle" kültür politikalarının mali ve hukuki düzlemde düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır (Schuster, 2017:40-41). Böylelikle kültürel alan, kültürel üretimlerin fikri mülkiyet haklarının düzenlenmesi ve kültürün ekonomik katma değeriyle önemli bir konum elde etmiştir. Kültürel alanın mali, idari ve hukuki düzlemde idaresi için

kültür politikalarını hayata geçiren devletler, yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri bu alanda yapmış oldukları çalışmalarla alanın akademik bir disiplin haline gelmesine destek sunmuştur. Kültür politikasını araştırma nesnesi olarak ele alan disiplinler kamu politikası, siyaset bilimi, sosyoloji, ekonomi, kültür ve sanat yönetimi ve kültürel çalışmalar gibi akademik alanlardır. Her alan kültüre ve politikasına farklı araştırma başlıklarında yer vermiştir (Copic & Srakar, 2012, s. 6). Kamu politikası kültür politikasını alt bir çalışma alanı olarak görmektedir. Kültürel alanın düzenlenmesi, teşviki, kamusal kaynakların ayrılması ve benzeri konularda idari, yasal ve mali politikaların geliştirilmesi kamu politikasının kültür politikasını çalışma başlıkları olarak değerlendirilmektedir (Üstel, 2021, s. 26-27). Siyaset Bilimi ise kültür politikasını üç çerçevede ele almaktadır; sektörel analiz, bilişsel analiz ve neo-yapısal analizdir. Belirli bir kültürel sektör alanına kamu müdahalesini konu edinen sektörel analiz; kamu müdahalesinin ideolojik referanslarını araştıran bilişsel yaklaşım ve kültürel politikaların amaç, araç ve dinamiklerini araştıran neo-yapısal yaklaşım siyaset biliminin çizmiş olduğu kültür politikaları sahasını göstermektedir (Graziani 2004'ten akt. Üstel, 2021, s. 29-30). Sosyolojik araştırmalarda kültür ve kültür politikası konuları, sosyolojinin farklı ekollerinde ortaya çıkmıştır. Chicago Okulu, Frankfurt Okulu ve Kültürel Çalışmalar Ekolü'nün kültürün farklı sorunsalları üzerine geliştirdikleri araştırmalar, alt kültürler, karşı kültürler, kitle kültürü, popüler kültür ve yüksek kültür karşılaştırmaları, medya kültürleri, dijital kültürler, kültürün sınıfsal, ekonomik ve sosyal koşulları gibi pek çok başlıkta yürütülmüştür.

Kültür politikası kavramının kamu politikası olarak gelişimi modern refah devleti anlayışının yerleşmeye başladığı II. Dünya Savaşı sonrasında mümkün olmuştur. Sanatın ve sanatçıların korunması ve desteklenmesi, bu tarihten önce, "sembolik bir gücü" ya da "prestiji" temsil eder şekilde soyluların, kralların, kraliçelerin ve hükümdarların iktidarına bağımlı kılınmıştır. Rönesans dönemiyle sanatçılar egemenlerin talepleri doğrultusunda özel üretimler yapmışlardır. 16.ve

17. yüzyılda “sanat koruyuculuğu” egemenlerin kişisel patronajına ve saraya tabi kılınmışken; “19.yüzyılda Papaların gücünü yitirmesi ve XIV. Louis’ nin ölümüyle, sarayın merkezileşmiş sanat koruyuculuğu dönemi” sona ermiştir” (Rona 2008’den akt. Üstel, 2021, s. 18-20).

Kültür politikasının kamu politikası olarak tanımlamalarının yapıldığı 1950’ler sonrasında, kültürün dar anlamda sanatı, geniş anlamıyla bir topluluğun ya da grubun maddi ve manevi bütün üretimleri ve yaşam tarzlarının kastedildiği antropolojik ve sosyolojik tanımlamaları ışığında geliştiğini söylemek mümkündür. Kültüre müdahale, kültürü düzenleme ya da kültürün desteklenmesi anlamında kamu otoritelerinin kültürel alana politika üretimi beraberinde bir dizi oluşumu gündeme taşımıştır. Bu gelişmeler, kültür politikasının kamu politikaları kapsamına dahil edildiği kamu çıkarının ya da iyiliğinin planlandığı hükümetin eylemleri ve siyasetleri içerisinde yer almaya başladığını göstermektedir. Kültür politikası bu anlamda, hem kültürün sanatla/kültür endüstrileriyle ilişkili olarak görülen politikalarını hem de beşerî üretimlerin ve mirasın korunması olarak görülen eylemleri ve programların tamamını anlatmaktadır. Bir diğer deyişle, kültür politikası, "sanatların üretimi, yayılması, pazarlanması ve tüketilmesi"ni teşvik eden hükümet stratejileri ve faaliyetlerini içerir (Rentschler 2002’den akt. Mulcahy, 2006, s. 320). Beşerî bilimlerin ve tarihi mirasın korunması, sanat eğitiminin ve kamusal yayıncılığın desteklenmesi kültür politikasını kamusal kültürün bir parçası haline getirmektedir. Toplumsal kültürün bir bileşeni olarak kültür politikası aynı zamanda estetik söylemi ve sanatsal yaratıcılığı, kültürel demokrasinin katılımcılığı ve çeşitliliği destekleyen politikası adına teşvik edebilmelidir (Mulcahy, 2006, s. 328).

“Bir kültür politikası, geleneksel olarak sanat politikasıyla ilişkilendirilen faaliyetlerden çok daha geniş bir faaliyet yelpazesi içerir. Sanat politikası genellikle müzelere, görsel sanatlardaki (resim, heykel ve seramik) eserlerin korunmasına, sahne sanatlarına (senfonik, oda ve koro müziği; caz, modern dans, opera ve müzikli tiyatro ile "ciddi" tiyatro), tarihi mirasın korunmasına ve beşerî bilim programlarına (örneğin yaratıcı yazarlık ve şiir) kamu desteğini kapsıyordu. Kültür politikası, yukarıda bahsedilen tüm faaliyetlere destek sağlamanın yanı sıra, kütüphaneler ve

arşivler gibi diğer kamusal desteklenen kurumları; savaş alanlarını, hayvanat bahçelerini, botanik bahçelerini, orman alanlarını, akvaryumları, parkları; ayrıca topluluk kutlamaları, fuarlar ve festivalleri; folklor etkinliklerini (örneğin, dikiş, "yerel" müziği, halk dansları, el sanatları); belki de bazı sirk gösterileri, rodeolar ve geçit törenlerini de kapsar (Mulcahy, 2006, s. 321)."

Kültür politikalarının gelişim seyri ve alandaki ilk araştırmaların başlaması akademinin dışında gerçekleşmiştir. Bilimsel terminolojinin oluşumu, bilimsel yayınların üretimi ve kültür politikası araştırmalarının disiplin haline gelmesi, 1990'lar sonrasına denk düşmektedir. 1960'lar itibariyle başlayan kültür politikası araştırmaları akademiden önce uluslararası kuruluşlar ve onların düzenlediği konferanslar, raporlar ve ulusal kültür politikalarını ölçmek ve değerlendirmek amacıyla oluşturulan kültürel yönetim mekanizmalarına dayanmaktadır. Öncü kuruluşlar olarak öne çıkan bu uluslararası kuruluşlar, Birleşmiş Milletler, UNESCO, Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Kültür Gözlem: Kültürel Yönetişim Gözlemevi, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler ile Avrupa, Asya, Afrika, Latin Amerika ve genel olarak dünyaya yayılan ve pek çok ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen bölgesel teşkilatları ve kültür araştırmalarını fonlayan uluslararası vakıflardır. UNESCO'nun 1967'de Monaco'da kültür politikası alanında bilimsel çalışmalar yapılmasına değinen yuvarlak masa toplantısı ve 1970'lerde başlayan kültürel politikaları üzerine düzenlenen konferanslar- 1970-Venedik'te yapılan Kültür Politikalarının Kurumsal, İdari ve Mali Yönleri Üzerine Hükümetler arası Konferans, 1982'de Mexico City'de gerçekleştirilen Kültür Politikaları Üzerine Dünya Konferansı gibi- ve bütün bu toplantı, konferanslar sonucunda BM "1988-1997 dönemini Kültürel Kalkınma Dünya On Yılı" olarak ilan etmiştir (Üstel, 2021, s. 23-25).

Demokratik Kültür Politikalarının İnşası: Mevzuat ve Uygulamalar

Kültür politikalarının hazırlanmasında çoklu aktörlerin etkin ve etkili olduğu süreçte yerelleşme, küreselleşme, özelleşme ve sivilleşme dinamikleri (İnce, 2009, s. 222), kültürel politikanın ilgi alanına giren konuların uluslararası mevzuatta ve devletlerin kendi iç hukuk sistemlerinde tanınmasını, korunmasını, geliştirilmesini ve teşviklerle desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Kültür politikası alanında “kültür varlıklarının ve tarihi/kültürel mirasının korunması, kültür sektörünün ve dolayısıyla kültür endüstrileri /yaratıcı endüstrilerin desteklenmesi, sanat eğitimi, dil sorunu, iletişim araçlarının/medyanın sorumluluğu, kamusal yayıncılığın geliştirilmesi ve tüm yurttaşların kültürel yaşama - kültürel üretim, tüketim, yaratım, dağıtım araçlarına sahip şekilde katılım olanaklarının yaratıldığı yaşam- eşit, adil ve özgür katılımının” sağlanması hem uluslararası mevzuatın hem de iç mevzuatın konularıdır. Kültürel yaşamın sözü edilen bütün dinamikler, uygulamalar, aktörler, soyut ve somut üretimleriyle ve tüketimleriyle mali, idari ve yasal düzenlemelerle korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda uluslararası mevzuatta kültürel hakları konu edinen ve bireyi ilk kez “sosyal, ekonomik ve kültürel haklarıyla” tanımlayan belge, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)’dir. İHEB Madde 27: “Herkes, toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.” Herkesin, yaratıcısı olduğu her türlü bilim, edebiyat veya sanat ürünlerinden doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır” ibaresiyle, bireyin kültürel haklarını tanımlamaktadır. Uluslararası belgelerde kültürel hakların yer aldığı diğer iki önemli sözleşme 1966 tarihli “Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme” ve “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmedir.” Her iki sözleşme de 1976 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler “Her Türlü İrk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme” 1969 yılında onaylanmıştır. Bu sözleşmelerde “kültür hakkı/kültürel haklar, kişinin kendi kültüründen ve edebi, bilimsel,

sanatsal faaliyetlerinden yararlanmasını, kültürel yaşama adil ve eşit erişimini/katılımını, kendi dilini ve dinini özgürce yaşama hakkını” güvence altına almıştır ve ırk ayrımcılığının engellenmesine yönelik haklar, kültürel yaşamı da içerecek şekilde genişletilmiştir (Symonides, 1998:562-566). 1990’larda kültürel haklar konusunda uluslararası aktörler çoğalmıştır. Birleşmiş Milletler yanında Avrupa Konseyi kültürel haklar konusunda “Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı (1992) ve “Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi”ni imzaya açmış ve her iki sözleşme 1998’de yürürlüğe girmiştir (Symonides, 1998, s. 563). 2000’ler itibariyle ise UNESCO’nun “Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi” (2001), “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” (2003) ve “Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi” (2005) kültürel hakların/varlıkların/mirasın ve toplumsal kültürel grupların tanınması ve yaşatılması için imzalanan sözleşmeler olarak dikkati çekmektedir (Oğuz, 2007, s. 5). Türkiye, bu sözleşmeleri onaylayarak, “kültürel çeşitliliği” yaşatmayı, geliştirmeyi ve teşvik etmeyi amaç edinmiştir. Bu hususta iç mevzuatında kültürel hakların korunması, kültüre erişimin eşit, adil ve özgür katılımının sağlanması, kültürel üretimin ve her türlü sanatsal faaliyetin/yaratıcılığın desteklenmesi konularını mali, idari ve yasal anlamda düzenlemek için özel sektörün, yerel yönetimlerin ve merkezi devlet birimlerinin görev, yetki ve sorumluluk alanlarını içeren; diğer bir deyişle, kültür ve sanat alanında çıkarılan yurttaşlık haklarını işaret eden kanunları yürürlüğe koymuştur. Türkiye uluslararası kültür ve sanat ortakları olarak ilişkide olduğu kurumların mevzuatlarına ve sözleşmelerine taraf olan bir devlet olarak yerine getirmesi gereken yükümlülüklerin farkındadır. Üyesi olduğu UNESCO, BM, Avrupa Konseyi, İslam Konferansı Örgütü, EURIMAGES (Avrupa Konseyi’ne bağlı Yaratıcı Sinematografik ve Görsel-İşitsel Eserlerin Ortak Yapımı ve Dağıtımı Avrupa Destek Fonu) ve Avrupa Odyo-Vizüel Gözlemevi’dir (Ada, 2009, s. 84). Kültür ve sanat alanı/yönetimi konusunda Türkiye’nin üyesi olduğu, iş birliği yaptığı bu kurumlar ya da taraf olduğu/onay olduğu uluslararası belgeler/sözleşmeler kendi iç hukuk yapılanmasında rehberlik etmiştir.

Kültür ve sanat alanını ilgilendiren iç mevzuat madde ve yasalara geçilecek olursa eğer ilk sırayı Anayasa'nın 63. Maddesi almaktadır: "Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması". Diğer Anayasa maddeleri ise, Madde 64: "Sanat ve Sanatçının Korunması"; Madde 24: "Din ve Vicdan Hürriyeti"; ve Madde 27: "Bilim ve Sanat Hürriyeti" şeklinde düzenlenmiştir. Kültür politikalarına biçim veren, kültürel alanı ve sanatsal yaratıcılığı/etkinlikleri desteklenmesi konusunda özel, merkezi ve yerel birimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını işaret eden ve yurttaşlık/insan hakları bağlamında kültürel hakları konu edinen yasalar ise şu şekildedir: 5846 sayılı "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu" (Katoğlu, 2009:51; Özpınar, 2009:248), 5228 sayılı "Sponsorluk Yasası" , 5225 sayılı "Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu" (Aksoy, 2009, s. 186; Pekol, 2009, s. 250), 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" (Güven Öztürk, 2009:247), 5524 sayılı "Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun" (Alkan, 2009, s. 249), 2634 sayılı "Turizmi Teşvik Kanunu" (Arıdur, 2009, s. 251), 5441 sayılı "Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun" (Tosun, 2009:252) ve 2531 sayılı "Devlet Tiyatrosu Kuruluşu Hakkında Kanun" (Tosun, 2009, s. 253), ve 5227 sayılı "Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun" (İnce, 2009, s. 221)'dur.

İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV)

İstanbul Kültür Sanat Vakfı 1973 yılında Nejat Eczacıbaşı tarafından kültür-sanatın gelişimini Türkiye'de desteklemek, uluslararası sanat etkinliklerini ülkemize getirmek ve karşılıklı olarak kültürel-sanatsal iş birliğini sağlamak amacıyla kâr amacı gütmeyen bir kültür kurumu olarak kurulmuştur. İstanbul Müzik, Film, Tiyatro ve Caz Festivallerini düzenleyen kurum, ayrıca İstanbul Bienali'ni, Leyla Gencer Şan Yarışmasını ve Filmekimi'ni düzenlemektedir. Bu makale çalışmasının amacı, İKSV'nin kültürel alanda ulusal ve uluslararası ilk etkinlik ve faaliyetlere imza atmış bir sivil toplum kuruluşu olarak Türkiye'nin kültür politikası alanında yürüttüğü çalışmalara katkılarını sorgulamak

ve ortaya çıkarmaktır. Böylelikle kültür politikalarının devlet-kamu kurumları, özel kurumlar, sivil toplum kuruluşları/örgütleri ve katılımcı yurttaş katılımı bağlamında çok aktörlü yapısının sivil toplum odaklı ayağını İKSV özelinde değerlendirmek hedeflenmiştir. İKSV'nin kendi web sitesinde de belirttiği şu ifadeler İKSV'nin kültürel politikalar konusunda katkılarını özetlemektedir: “Venedik Bienali’nde dönüşümlü olarak Uluslararası Mimarlık ve Sanat Sergilerindeki Türkiye Pavyonu’nu hazırlayan İKSV, kültür politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla araştırmalar ve eğitim programları yürütüyor, raporlar kaleme alıyor.” (Bkz. İKSV Web sitesi, “Hakkımızda”, <https://www.iksv.org/tr/hakkimizda/iksv>).

Bu çalışmanın araştırma konusu olan İKSV'nin kültür politikaları çalışmaları, kültür politikası çalışmalarının temel başlıkları olarak derlenen “kültüre erişim ve katılım hakkı, kültürel mirasın korunması, kültürel alanın yapısal düzenlenmesi, yerelleşme, kalkınma stratejisi olarak kültür veya yaratıcı sektörler/endüstriler, sanat eğitimi, kültürel çeşitliliğin ve ifadelerin korunması ve geliştirilmesidir (Mulcahy, 2006; Ada & Aksoy, 2011; İKSV 2015) İKSV sözü edilen kültür politikası konularında doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. İKSV Kültür Politikaları Çalışmaları Departmanı kültür politikasında temel hedefleri vakfın kendi web sayfasında aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

Avrupa’da kültür sektörünün tartıştığı konular arasında kültürel yönetimin yerleştirilmesi ve aynı zamanda katılımın artırılması, kültür finansmanında fonlama, teşvik ve destek mekanizmalarının düzenlenerek kaynak sağlanması, kültürlerarası diyalogu geliştiren kültürel-sanatsal etkinliklerin uluslararası iş birlikleriyle özel, kamusal veya sivil toplum/bağımsız sanatçılar/kültür profesyonelleri vb. aktörler tarafından yürütülmesinin hayata geçirilmesidir. İKSV de bu aktörlerden birisidir ve ilgili kültürel ve sanatsal iş birliklerini uluslararası boyutta hem kuran hem de yapısal düzenlemeler konusunda raporlar yayınlayan bir kültür kurumu olarak, ulusal kültür politikalarının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesinde öneri metinleri kaleme almaktadır. İKSV'nin kültür

politikası çalışmalarının yukarıda sözü edilen temel kültür politikası alt başlıklarında döküman analizi yöntemiyle incelenmesi ve ulusal kültür politikalarına katkılarının açığa çıkarılması hedeflenmektedir.

BULGULAR VE YORUM

2018 yılından itibaren UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Genel Kurul Üyeliği'ne kabul edilen İKSV temel amaçları arasında kültür politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunmayı saymaktadır. Bu hedefe yönelik olarak kurmuş olduğu İKSV Kültür Politikaları Çalışmaları Departmanı 2011 yılından beri yerel, ulusal ve uluslararası seviyede faaliyetlerine devam etmektedir (Bkz. İKSV Kültür Politikaları Çalışmaları, <https://www.iksv.org/tr/kultur-politikalari-calismalari>). Departman çalışmalarını etkinlikler düzenleyerek, söyleşi ve röportajlar yaparak, raporlar yazarak, podcast serileri hazırlayarak, eğitimler vererek ve politika metinleri kaleme alarak yürütmektedir. Bütün bu sıralanan çalışmalar döküman analizi metoduyla çözümlenmiş ve aşağıda kültür politikasının genel alt başlıklarına göre sınıflandırılarak incelenmiştir.

1.Kültüre Erişim ve Katılım Hakkı

İKSV'nin temel amacı kişilerin "kültürel yaşama erişme, katılma ve katkıda bulunma" haklarını geliştirmek, bir diğer ifadeyle kültürel haklarının kullanmasının önündeki engellerin kaldırılması, kültür politikalarının eşitlikçi bir zeminde hayata geçirilmesi ve kültür-sanat yönetiminin yerelleşme, sivilleşme ve özelleşme dinamikleriyle birlikte düşünülerek yürütülmesi konularında çalışmalar yapmaktır. Bu hedef doğrultusunda İKSV raporlar ve politika metinleri hazırlamıştır. Bu raporlardan kültüre erişim ve katılım hakkını ele alarak öneriler sunan raporlar sıralanacak olursa karşımıza "Türkiye'de Yerel Kültür Ekosistemi" (2024), "Kültür Sanat Dünyasında Toplumsal Cinsiyet" (2022), "Birlikte Yaşamak: Kültürel Çoğulculuğu Sanat Yoluyla Geliştirmek" (2018), "Kültür-Sanatta Katılımcı Yaklaşımlar" (2017),

“Yerel Yönetimler İçin Kültürel Planlama” (2016) ve “İstanbul’da Kamusal Alanda Sanat Uygulamaları İçin Öneriler” (2011) raporları çıkmaktadır. Söz konusu raporlar kültürel alana erişimde yerel yönetimlerin planlama süreçlerine, kültürel yaşamda ayrımcılığı önleyen ve her kültürel farklılığın kültürel haklarına eşit, özgür ve adil erişimine, katılımcılığı esas alan “hizmette yerellik” ve “halka yakınlık” konularında doğrudan karar alma sürecine kamuyu dahil eden sivilleşmeye, kültürün çok aktörlü yönetiminin sağlanmasına ve kamusal alanların “herkes için kültür” şiarıyla kültür-sanat mekanlarına dönüşümüne yer vermektedir. Raporlar yanında podcast serileriyle de kültüre erişim ve katılım hakkını odağına alan İKSV, “Yaratıcı Alanda Eşitlik” (2022) ismini taşıyan ve farklı isimlerle kültürel alanın eşit ve özgür bir zeminde inşasını tartışmaya açmıştır. Yapılan podcast serisinde kültüre erişimde eşitliği ve katılımcılığı öne çıkaran bazı podcastlerden örnek verilecek olursa; “Kültür-sanat dünyasında toplumsal cinsiyet: Veriler bize ne anlatıyor?”, “Edebiyat ve yayıncılık dünyasından eşitsizlik hikâyeleri”, “Müziğin tınısı: Daha kapsayıcı ve eşit bir orkestra”, “Romeo ben, Juliet sen ya da tam tersi: Tiyatroda toplumsal cinsiyet”, “Popülerlik ve eşitlik: Medyadan toplumsal cinsiyet yansımaları”, “Kültür-sanat alanında düzenlemeler eşitliğe dair dönüşümü sağlar mı?” Birlikte eşit, birlikte güçlü: Sanat ve Feminizm”, “Eşit bir sektör için #SusmaBitsin” ve “Gençler toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında ne düşünüyor?” başlıkları karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca İKSV politika metinlerinden olan “Yeni Anayasa İçin Öneri: Kültürel Yaşama Katılma, Erişme ve Katkı Sağlama Hakkı” (2012), “Seçim Bildirgeleri için Siyasi Partilere Kültür Politikaları Öncelikleri ve Öneriler” (2015) ve “Seçim Bildirgelerinin Kültür Politikaları Perspektifinden Değerlendirmesi” (2015) metinleriyle kültürel hakların demokratikleşmesi, kültürel demokrasinin kurulması, kültüre erişimde ve katılımda eşitliğin sağlanması hususlarında TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu tarafından yürütülen anayasa yapım sürecine sözü edilen yasa tasarılarıyla katkıda bulunmuştur. Ayrıca siyasi partilerin kültür ve sanat yönetiminde ve kültürel politikaların geliştirilmesinde seçim bildirgelerini inceleyerek kültüre erişim ve katılım hakkını içeren öneriler sunmuştur (Bkz. İKSV Kültür Politikaları

Politikaları Gelişimi: İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) Özelinde Bir Değerlendirme

Çalışmaları “Politika Metinleri”, <https://www.iksv.org/tr/kultur-politikalari-calismalari/politika-metinleri>)

2.Kültürel Mirasın Korunması

İKSV, kültürel mirasın korunması konusunu “Seçim Bildirgeleri için Siyasi Partilere Kültür Politikaları Öncelikleri ve Öneriler” (2015) başlığını taşıyan politika metninde kaleme almıştır. Kültürel mirasın bu coğrafyada yaşamış bütün kültürlerin ortak birikimiyle yaratıldığını ve “turizm, kalkınma ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi için somut ve somut olmayan kültürel birikimin kültürel çeşitliliğin korunması ve kültürlerarası diyalogun kolaylaştırılması için kaynak olarak gözetilmesi gerektiği” ifade edilmektedir. Mart 2017’de imzalanan UNESCO “Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi”nin kültürel farklılıkların/kimliklerin ortaya çıkarmış olduğu kültürel ürün, hizmet ve malların temin ve teşvik edilmesinin ve aynı zamanda korunarak desteklenmesinin altı çizilmektedir. “Yeni Anayasa İçin Öneri: Kültürel Yaşama Katılma, Erişme ve Katkı Sağlama Hakkı” (2012) adlı politika metninde kültürel mirasın tüm çeşitliliğiyle korunması, geliştirilmesi, zenginleştirilmesi, gelecek nesillere aktarılması ve yaratıcılığın teşvik edilmesi anlatılmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda devletin “tarihi site ve anıtlar ile sanatsal ve edebi eserlerin bakımı, korunması ve restorasyonunu gerçekleştirmesi, ekonomik ve kültürel kalkınmaya yönelik politika ve programlar ile, başta en dezavantajlı ve marjinal birey ve gruplar olmak üzere, tüm grup ve toplulukların kültürel mirasını koruması” gerektiği ifade edilmektedir. Kültürel mirasın konular arasında yer edindiği etkinliklerden birisi olan “Sanat ve Kültür Yoluyla Bağlantılar Kurmak” (2019) başlıklı konferans, İKSV Kültür Politikaları Çalışmaları departmanı, Hollanda Büyükelçiliği ve Hollanda Başkonsolosluğu ortaklığıyla 26-27 Haziran 2019 tarihlerinde Feriye’de düzenlenmiş ve Türkiye ve Hollanda’dan kültür kurum ve profesyonellerini, yerel yönetimler temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşmiştir. “Kültürel Miras ve Şehir” oturumunda Gaziantep, Tunceli ve Rize’den örneklerle kültürel miras yönetimi ele alınmıştır

(İKSV, “Etkinlikler”, <https://www.iksv.org/tr/etkinlikler/2019-sanat-ve-kultur-yoluyla-baglantilar-kurmak>).

3.Kültürel Alanın Yapısal Düzenlenmesi

İKSV, kültür politikasını çeşitli alt başlıklarda ele almakla birlikte temel olarak kültürel alana erişim, katılım ve katkıda bulunma hakkını, sanat kurumlarının ve sanatçıların teşvik ve destek mekanizmalarından yararlanmasını, kültürel çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesinin bütün farklılıkların aidiyet ve katılım dinamiklerini kapsayacak şekilde tanımlanmasını, fikri mülkiyet haklarını, telif haklarını, kültürel mirasın ve tarihin korunmasını, yaratıcı ekonomilerin mekanı olan kentlerin sürdürülebilir kalkınma stratejileri içindeki yerinin kent-kültür ilişkisinin baz alınarak yerleşme, sivilleşme ve özelleşme dinamikleriyle mali, hukuki, idari ve yasal düzenlemelerle yeniden yapılandırılmasını ve sanatsal üretimin çeşitlendirilmesi ve artırılması için sponsorluk yasasının çıkarılmasını ve kültür-sanat kurumlarına vergi muafiyeti sağlanması konularında yapısal düzenlemeleri politika metinlerinde, raporlarında ve etkinliklerinde tartışmaktadır. Sanatsal üretimin fon ve teşvik mekanizmalarından yararlanması için başvuruların uluslararası ölçülerde, erişimi kolay ve şeffaf bir sistemle kurulmasını önermektedir. Kültür politikalarının Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yerel birimleri, il özel idareleri ve belediyeler tarafından sorumluluk ve yetki açısından görev tanımlarının paylaşılmasını ve yasal düzenlemelerle koordinasyonun sağlanmasını salık vermektedir. Yerel yönetimlerin kültür-sanat alanına kaynak tahsis etmesini ve bu kaynakları şeffaf ve denetlenebilir şekilde sivil toplum kuruluşlarına, sanatçılara veya bağımsız kültür inisiyatiflerine adil paylaşması gereğini anlatmaktadır. Kültür mekanlarının alt yapılarının geliştirilmesini ve bu düzenlemede kültür merkezlerinin genel hizmetler yerine sanat dallarına özel olan akustik, teknik donanım ve sahneleme kriterleri hesaba katılarak tasarlanması görüşünü iletmektedir. Kültür merkezlerinin kent konseyleri, sanatçı örgütleri, kültür STK'ları ve kültür profesyonellerinden oluşan bir yönetim modeline kavuşturulmasını dile

getirmektedir. Yaratıcı endüstrilerin ekonomik kalkınma ve istihdam konusunda yaratabileceği potansiyel düşünölmeli ve kültür politikasında merkezi bir konuma getirilmelidir. Böylelikle kültür-sanat alanında çalışan sanatçılar, yaratıcı endüstrilerde ve kültür sektöründe çalışanların sosyal hakları yasal güvenceye alınarak hukuki ve idari düzenlemelerin gerçekleştirilmesi açıklanmaktadır. Kültür tüketimi, kültür istihdamı, kültürel üretim, kültürel ekonomi, yaratıcı sektörün ulusal ekonomiye katkısı vb. başlıklarda kültür istatistiklerinin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından kültür-sanat alanına özgü veri bankası oluşturulmalıdır. Kültürel demokrasinin gelişimi, ekonomik refah ve toplumsal uyumun sağlanabilmesi için kültürün demokrasi ve insan haklarının korunması için önemi bilinmeli ve bu doğrultuda ulusal kültür ve eğitim politikalarının bir parçası olarak sanat eğitimi politikası hazırlanmalıdır. Ulusal kültür-sanat yaratımlarının uluslararası iş birlikleriyle tanıtımı ve evrensel kültür birikimine katkılarının eklenilebilmesi için kültürel diplomasi faaliyetlerinin yürütölmelerini dile getirmektedir. (Bkz. İKSV Kültür Politikaları Politika Metinleri ve Raporlar, “Pandemi Sürecinde Kültür-Sanatın Birleştirici Gücü ve Alanın İhtiyaçları” (2020); “Türkiye Sanat Kurumu (TÜSAK) ile Sanatın Desteklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı Taslağına İlişkin İKSV Görüşü” (2014); “Yeni Anayasa İçin Öneri: Kültürel Yaşama Katılma, Erişme ve Katkı Sağlama Hakkı” (2012); “Seçim Bildirgeleri için Siyasi Partilere Kültür Politikaları Öncelikleri ve Öneriler” (2015)”, “Yerel Yönetimler için Kültürel Planlama” (2016); “Türkiye’de Yerel Kültür Ekosistemi” (2024); “Erken Çocukluktan Gençliğe: Sanatla Büyümek” (2019); “Yeni Anayasa İçin Öneri: Kültürel Yaşama Katılma, Erişme ve Katkı Sağlama Hakkı” (2012); “Birlikte Yaşamak: Kültürel Çoğulculuğu Sanat Yoluyla Geliştirmek” (2018), “Kültür-Sanatta Katılımcı Yaklaşımlar” (2017); “Türkiye’de Sanat Eğitimi’ni Yeniden Düşünmek” (2014); “Uluslararası Güncel Sanat Bienallerinin Finansmanı” (2013); “İKSV Ekonomik Etki Araştırması” (2012); “İstanbul’da Kamusal Alanda Sanat Uygulamaları İçin Öneriler” (2011) başlıklarında hazırlanan metinler ve raporlardır. Bu rapor ve metinlerde, yukarıda kültürel alanın pek çok alt başlıkla hukuki, idari ve mali açılardan düzenlemesi konu edilmiş ve bu düzenlemeler

yapılırken her kentin ya da yerel birimin kendi ihtiyaçları, mekanları, kültür merkezleri sivilleşme, yerelleşme ve özelleştirme mekanizmalarının birlikte ele alınmasıyla yapılandırılması gerekliliği açıklanmıştır.

4.Yerelleşme

İKSV'nin hazırlamış olduğu "Yerel Yönetimler için Kültürel Planlama" (2016) ve "Türkiye'de Yerel Kültür Ekosistemi" (2024) adlı raporlar kültürel alanın yerel yönetimler, sivil kültür-sanat kurumları, kent konseyleri, kentin kültürel toplulukları ve bağımsız sanatçılar-kültür sektörü çalışanlarının yetki ve sorumluluk alanlarının paylaşılması ve aynı zamanda yaptıkları faaliyetlerin iş birliği ve katılımçılık esaslı politikalarla kurulmasının önemi üzerinde durmakta; kültürel ağların ekonomik ve sosyal tutunum işlevleriyle örüldüğü kentler için ihtiyaçlara göre kaynak tahsisi açılarından düzenlenmesi ve yönetilmesinin altı çizilmektedir. İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın diyalogu ve ortaklaşmayı teşvik eden, Avrupa Birliği (AB) tarafından desteklenen "Ortaklaşa: Kültür, Diyalog ve Destek Programı", insan haklarının korunması ve demokrasinin gelişimi için önemli konumlarda yer alan STK'ların doğrudan yerel halkla etkileşimde bulunma ve yönettikleri yerel birimin sosyokültürel dinamiklerine hâkim olan belediyelerle bir araya gelebilme imkânı sunmuştur. Projenin amacı insanı odağına alan ve sürdürülebilir kentsel kalkınma için STK ve belediyeler arasında iş birliği ve diyalogun kurulmasıdır. Ortaklaşa Projesiyle "toplumsal katılım, demokratikleşme, kültürel hakların tesis edilmesi, Türkiye'deki kültür politikalarının ve kültür ekosisteminin güçlendirilmesi yolunda tarihi bir adım" olarak nitelendirilmektedir (Bayraktar, "Türkiye'de Yerel Kültür Ekosistemi" (2024).

"Yerel Yönetimler için Kültürel Planlama" (2016) adlı rapor ise kentlerin kültürel diyalogu kuran ve yaratıcı sektörlerle ev sahipliği yapan temel rollerini dikkate almış ve buradan hareketle yerel yönetimlerin stratejik kültürel planlamalar yapması/eylem planları hazırlaması gereğini

açıklamıştır. Böylelikle hazırlanan yerel kültürel planlama süreçleriyle yurttaşların karar alma mekanizmalarına aktif katılımı artacak ve kentin tüm kültür sakinlerinin diyalog kurabilme potansiyeli yaratılmış olacaktır. Kültürün yerel yönetimler açısından önemi anlaşılmalı ve kamusal kaynakların yerel ihtiyaçlar doğrultusunda kültürel hizmetlere dönüşümü sağlanmalıdır. “Sanat ve Kültür Yoluyla Bağlantılar Kurmak” (2019) başlıklı konferansta ayrıca “Sürdürülebilir Şehirler”, “Yerelde Kültür Yönetimi”, “Şehir Festivalleri”, “Kolektif Hafıza ve Yerel Yönetimler” ve “Kültürel Miras ve Şehir” oturumlarıyla yerelleşme dinamiği Anadolu’da başarılı olmuş proje ve girişimler anlatılmıştır.

5.Kalkınma Stratejilerinin/Yaratıcı Ekonominin Bir Unsuru Olarak Kültür

Kültür ve sanatın kendinde değeri (per se), kültürün ekonomik istihdam, işsizlik, ırkçılık, ayrımcılık, sosyal tutunum, bireyin entelektüel gelişimi vb. siyasal, toplumsal veya ekonomik amaçlar adına “araçsallaştırılma” eğilimi sanatçılar, kültür profesyonelleri, kültür-sanat kurumları ve kültür-sanat yönetimi alanında çalışan akademi tarafından tartışılmaktadır (Üstel, 2021). Ulusal kültür politikalarının ulusu inşa etme süreçlerinde işlevselleştirilen ve kültürün daha çok sosyal tutunum, kolektif kimlik, ulusal kimlik ve etnik bütünlük (homojen ulus) yaratan yönü araçsal bir amaca hizmet eder hale getirilmiştir. 1950’ler sonrasında refah devleti anlayışıyla bireyin ekonomik, sosyal ve siyasal hakları yanında kültürel haklarından söz edilmeye başlanmış ve kültür hakkı “herkes için kültür” ilkesiyle kamu politikalarının bir parçası olmuştur. 1980’lere kadar süren bu anlayış, bu yıllardan itibaren özelleşme dinamikleriyle kültürel alanı da dönüşüme uğratmıştır. Devletlerin birer işletme, yurttaşların “müşteri” olarak görüldüğü bu dönemde “kültürün ancak ekonomik bir faydaya veya siyasal bir soruna çözüm üreten” araçsal çıktılar için kullanılmasına sebep olmuştur. Kültürel çeşitlilik, kültürel miras, kültürel haklar, kültürel demokrasi, kültüre katılım ve kültürel üretim ve sanatsal yaratıcılık başlıklarının, kültürün “ekonomik katma değer üretme” potansiyeliyle birleşmesi bir diğer deyişle “yaratıcı

sektörlerin kentlerin sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin birer unsuru” haline gelmesi, kültürel alanın kamu politikalarında kültürel mal, hizmet ve ürünlerin üretimi, dolaşımı ve tüketimi konusunda ve ayrıca kültür endüstrilerinin/yaratıcı endüstrilerin istihdam ve ekonomik kazanımlar açılarından yer edinmesini sağlamıştır. Reklam, yayıncılık, yazılım, moda, müzik ve film yapımcılığı, sahne sanatları, görsel-işitsel sanatlar, galeriler, müzeler ve kültürel mirasın turizm gelirleri içindeki payı, kültürün yaratıcı ekonomi ya da kalkınma stratejilerindeki önemini açığa çıkarmıştır. 1990’larla birlikte gündelik hayatlara giren internet teknolojisi ve 2000’ler sonrasında çevrimiçi dijital dünyanın içinde “yeni bir kültür yaratan veya dijital kültüre” ayak uyduran bireylerin kültür ürünlerine, hizmetlerine, kültürel mallara erişimi daha ucuz ve kolay olurken; aynı zamanda dijital imkanlar telif haklarını, fikri mülkiyeti ve yasa dışı indirmeleri tartışmaya açmıştır. Kültür politikalarının bir parçası olarak yaratıcı ekonomi ya da yaratıcı endüstriler yarattığı ekonomik değerle ve istihdamla kalkınma stratejilerinin ayrılmaz bileşeni olmuştur.

İKSV’nin “Ekonomik Etki Araştırması” (2012) başlığını taşıyan raporu İKSV’nin 2011 yılında düzenlediği tüm kültür-sanat etkinliklerinin ekonomik boyutlarını ortaya çıkarmak amacıyla ve aynı zamanda ulusal kültür faaliyetlerinin ekonomik katma değerini sağlayacak yönlerinin açığa çıkarılması için politika önerilerini anlatmaktadır. Bu rapor, kültürel alanda Türkiye’de ekonomik etki araştırması yürüten ilk rapor olma niteliğini taşımaktadır.

İKSV de buradan hareketle hazırlamış olduğu politika metinleri ve raporlarla kültürün ekonomik değer üretme potansiyelini ve halihazırda kentsel gelişimde yerel kültürlerin sağlayacağı katkıları sunmaktadır. “Pandemi Sırasında Kültür-Sanatın Birleştirici Gücü ve Alanın İhtiyaçları” (2020) politika metninde yaratıcı sektörlerde çalışan ve sosyal ve ekonomik açıdan zor duruma düşen sanatçı ve kültür çalışanlarının durumunu, farklı ülkelerde yaratıcı sektörler için alınan tedbirleri, kültür-sanatın zorlu koşullardaki toplumsal rolünü ve Türkiye’de kültürel alanın kamusal fonlara ve desteğe olan ihtiyacını öneriler ve tespitlerle

açıklamaktadır. İKSV ayrıca “Uluslararası Güncel Sanat Bienallerinin Finansmanı” (2013) raporuyla kültürün ekonomik getiri sağlayan bir yapı olması yanında İstanbul Bienali ve “güncel sanata yön veren sekiz uluslararası güncel sanat bienalinin” finansman modellerini incelemiştir. Bienallerin farklılaşan finansman yapıları baz alınarak, çeşitli ülkelerdeki kültür aktörlerinin kültürel alanı destekleme ve etkileme durumları değerlendirilmiştir.

6.Sanat Eğitimi

Ulusal eğitim politikalarının bir bileşeni olması gereken sanat eğitimi, kültür ve sanatın bireyin yaşam evrenini inşa ettiği görüş ve fikirlerinin oluşmasında etken olması nedeniyle kültür politikalarının önemli ana başlıklarından biridir. İKSV düzenlediği etkinlikler, politik metinler ve raporlarla sanat eğitimi politikası konusunda katkılar sunmaktadır. İKSV'nin proje ortaklarından olduğu “Birlikte Öğrenmek: Sanatçılar ve Öğretmenler Arasında Kültürlerarası İş birliği” (2019) başlığını taşıyan, “Gençlik Köprüsü Türkiye-Almanya'nın öncülüğünde, Türkiye'den İKSV ve Öğretmen Ağı ile Almanya'dan Federal Kültürel Çocuk ve Gençlik Eğitimi Birliği (BKJ) ve Federal Almanya Drama ve Tiyatro Üst Birliği'nin (BAG) iş birliğiyle düzenlenen atölyeye, her iki ülkeden toplam on sanatçı ve on öğretmen” katılmıştır. Düzenlenen atölyenin amacı kültürel eğitim için yapılan toplantı ve seminerlerin son halkası olan pratiğinin hayata geçirilmesini göstermektedir. “Kültür İçin Alan: Kültür Yönetimi Eğitim Programı” (2019), “Goethe Enstitüsü, Hollanda Büyükelçiliği, İstanbul İsveç Başkonsolosluğu ve Fransız Kültür Merkezi'nin öncülüğünde, İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) ve Anadolu Kültür'ün iş birliğiyle gerçekleştirilmiştir. Proje, görsel ve gösteri sanatları alanındaki girişimlere mekân, fon ve destek sağlanmasının yanı sıra, yerel kurum ve sanatsal yaratım yapan profesyonellere eğitim olanakları sunmuştur. “Konuşma Serisi: Erken Çocukluk Gelişimi ve Kültür-Sanat” (2019) başlığını taşıyan uluslararası konuşma serisi, erken çocukluk döneminde sanatın dönüştürücü etkisini irdelemiş ve ulusal ve uluslararası uzmanları İKSV Alt Kat: Öğrenme ve

Etkileşim alanına davet etmiştir. Çocuk ve gençlik gelişiminin sanatla bağının ele alındığı “Erken Çocukluktan Gençliğe: Sanatla Büyümek” (2019) raporu konuşma serisinde sunulmuştur. “Sanat ve Kültür Yoluyla Bağlantılar Kurmak” (2019) başlıklı konferansta “Sanat Yoluyla Öğrenme” oturumunda okul dışında çocuklar ve gençler için hayata geçirilen sanat programları ele alınmıştır. “Almanya ve Türkiye’de Kültürel Eğitim Çalışma Toplantısı”nda (2017), Türkiye ve Almanya’dan kültür eğitimi uzmanlarının katıldığı ve deneyimlerini, stratejilerini ve yöntemlerini paylaştıkları bir tartışma forumunun yaratılması amaçlanmıştır. Bu toplantıyla iki ülke arasındaki gençlik değişim programları konusunda kültürel eğitim projeleri uzmanlarının fikir alışverişinde bulunmaları ve sanat eğitimi konusunda bilgi birikimine katkıda bulunarak paylaşımları hedeflenmiştir. “Türkiye’de Sanat Eğitimi Yeniden Düşünmek” (2014) başlığını taşıyan raporda, ulusal düzeyde sanat eğitimi politikasının geliştirilmesini ve bu politikanın kültür ve eğitim alanlarının öncelikleri arasında yer almasını konu edinmiştir. Ulusal sanat eğitimi alanının tanımlanması ve değerlendirilmesi hedefiyle hazırlanan raporda aynı zamanda sanat eğitiminin toplumsal hayatla bütünleşmesi amacını anlatan uluslararası sözleşmeler ve bildirgelerin pratik olarak nasıl uygulanabileceğine de yer verilmiştir. Sanat eğitimindeki yetersizlikler ve önemi konusundaki bilinç eksikliğini altı çizilmiş ve bu konuda somut öneriler kaleme alınmıştır.

7.Kültürel Çeşitliliğin ve İfadelerin Korunması ve Geliştirilmesi

Türkiye Mart 2017’de UNESCO “Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi”ni onaylamıştır. İKSV de 2018 yılından itibaren UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Genel Kurul Üyeliği’ne kabul edilmiş ve kültürel çeşitlilik ve kültürel alana katılım konusunda çalışmalarını bu sözleşme doğrultusunda hep ileriye taşımaktadır. İKSV kültürel çeşitliliğin ve ifadelerin ayrımcılığa uğramadan korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi konusunda ve ayrıca herkesin eşit, adil ve özgür bir zeminde kültürel kimliğini ve bu

kimlikten doğan somut ve somut olmayan kültürel varlıklardan yararlanma hakkına sahip olduğunu çalışmalarında dile getirmektedir. Kültüre eşit erişim kültür hakkını anlatırken; kültürel varlıklara, kültürün üretim araç ve kaynaklarına erişmek ve kültürel alanda karar alma süreçlerine katılım kültürel demokrasiyi anlatmaktadır. Kültür hakkı ya da kültürün demokratikleşmesi kavramı ve kültürel demokrasinin inşası kültürel hakların tüm kültür topluluklarınca kullanılabilmesiyle mümkündür. Aynı zamanda kültürel haklarını kullanan yurttaşlar, aidiyet duydukları kültürel kimliklerini ve bu kimliğe ait her türlü manevi-maddi varlıkları koruyabilmeleri ve geliştirebilmeleri için desteklenmelidir. Kültürel çeşitlilik ve ifadelerin korunması ve geliştirilmesi sözü edilen hakların engele uğramaksızın kullanılabilmesini betimlerken aynı zamanda kültürel mal, hizmet ve ürünlerin fikri mülkiyet haklarının yasalarla güvence altına alınmasını anlatmaktadır.

İKSV'nin kültürel çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesinde ve kültürel alana katılımı yaptığı çalışmalar arasında ilk sırayı "Kültür Hattı" Projesi (2021) almaktadır. Proje, kültürel ifadelerin çeşitlendirilebilmesi için alan açmak ve kültür uzmanlarının kapasitelerini güçlendirmek amacıyla; bu alandaki ihtiyaçları anlamak için saha çalışması, ulusal seviyede kültür-sanat uzmanlarının başvuruda bulunabileceği kültür yönetimi eğitim programı ve herkesin erişimine açık bir dijital bir platform proje bünyesinde gerçekleştirilmiştir. İKSV bu projeyi Türkiye Avrupa Vakfı ortaklığında yürütmüş ve ulusal düzeyde başvurusu kabul edilen kültür profesyonellerine eğitimler verilmiştir. Eğitimlerin amacı kültür politikaları ve yönetimi konusunda "bilgi, beceri ve yetkinlik" kazandırmak ve ayrıca kültür çalışanları arasında iletişim ağının kurulmasıdır.

"Sanat ve Kültür Yoluyla Bağlantılar Kurmak" (2019) başlıklı konferansta "Kültür-Sanatta Katılımcı Yaklaşımlar" oturumu ve "Kültürel Miras ve Şehir" oturumu kültürel çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesinde kültürel kimliklerin karar alma süreçlerine katılımının sağlanmasını tartışmaya açmıştır. "Birlikte Yaşamak: Kültürel Çoğulculuğu Sanat

Yoluyla Geliştirmek” (2018) adlı raporda, Feyzi Baban ve Kim Rygiel, kültürel çeşitliliğin (çoğulculuğun) hâkim olduğu toplumlarda ev sahibi topluluk ile göçmen ve mülteciler arasındaki uzun vadeli yaşam deneyimleri inşasında kültür ve sanatın rolünü irdelemiş; kültürel çoğulculuğun gelişiminde kültür-sanat odaklı yaratıcı pratikleri değerlendirmiştir. “Kültür-Sanatta Katılımcı Yaklaşımlar” (2017) adlı raporda ise, kültür-sanat alanının herkesin erişim ve katılımına açık olarak “herkes için kültür” ilkesi doğrultusunda bütün çeşitliliğiyle kültür sanat alanı kullanıcılarının motivasyonlarını; kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılmayanların ise engel durumlarının bireysel, çevresel, ekonomik ve fiziksel faktörlerine eğilmiştir.

SONUÇ

İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV), Türkiye’de kültür politikalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalarıyla kültürel hakların demokratikleşmesi ve kültürel yaşamın herkes için erişilebilir hale gelmesine önemli katkılar sunmaktadır. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Genel Kurul Üyeliği’ne kabul edildiği 2018 yılından itibaren kültürel politikalarda aktif rol oynayan İKSV, Kültür Politikaları Çalışmaları Departmanı aracılığıyla raporlar, politika metinleri, etkinlikler, eğitim programları, konferanslar ve söyleşiler hazırlamaktadır. Bu çalışmalar doküman analizi için yazılı materyal olarak kabul edilmiş ve yedi ana başlık altında incelenmiştir: “kültüre erişim ve katılım hakkı, kültürel mirasın korunması, kültürel alanın yapısal düzenlenmesi, yerelleşme, kalkınma stratejilerinin/yaratıcı ekonominin bir unsuru olarak kültür, sanat eğitimi ve kültürel çeşitliliğin ve ifadelerin korunması ve geliştirilmesi” temaları çerçevesinde değerlendirilmiş ve kültür politikaları oluşturulmasına katkıları açıklanmıştır. İKSV’nin kültüre erişimi teşvik eden çalışmaları, özellikle yerel yönetimlerle iş birliği içinde kültürel hakların eşitlikçi ve katılımcı bir yaklaşımla hayata geçirilmesini hedeflemektedir. Kültürel mirasın korunmasına yönelik önerilerinde ise kültürel çeşitliliğin sürdürülebilir kalkınma açısından stratejik bir değer olduğuna vurgu yapılmakta, yerel

ve ulusal düzeyde kültürel varlıkların korunması gerektiği ifade edilmektedir. Yapısal düzenlemelere ilişkin öneriler, kültürel sektörün mali, idari ve hukuki altyapısının güçlendirilmesini, kültür kurumlarının daha şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde yönetilmesini öngörmektedir. Yerleşme başlığı altında ise kültür politikalarının yerel aktörlerle birlikte, katılımcı ve diyalog temelli bir anlayışla geliştirilmesi savunulmaktadır. Sonuç olarak, İKSV'nin çalışmaları Türkiye'de kültürel hakların güçlendirilmesi, kültürel çeşitliliğin korunması ve demokratikleşmenin kültürel alanda yerleşmesi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Ada, S. (2009). Bir yeni kültür politikası için. In S. Ada & A. İnce (Eds.), *Türkiye'de kültür politikalarına giriş* (pp. 81–110). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ada, S. (Ed.). (2011). *Sivil toplum gözüyle Türkiye kültür politikası raporu: Konferans konuşmaları (25–26 Mart 2011) ve özet rapor*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ada, S., & Aksoy, A. (2011). Sonuç ve öneriler. In S. Ada (Ed.), *Sivil toplum gözüyle Türkiye kültür politikası raporu: Konferans konuşmaları (25–26 Mart 2011) ve özet rapor* (pp. 133–139). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ada, S., & İnce, A. (Eds.). (2009). *Türkiye'de kültür politikalarına giriş*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aksoy, A. (2011). İstanbul. In S. Ada (Ed.), *Sivil toplum gözüyle Türkiye kültür politikası raporu: Konferans konuşmaları (25–26 Mart 2011) ve özet rapor* (pp. 123–132). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- Čopić, V., & Srakar, A. (2012). *Cultural governance: A literature review (EENC Paper)*. European Expert Network on Culture. https://era.gov.kh/eraasset/uploads/2020/01/Cultural-Governance-A-Literature-Review_GOOD.pdf

- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (4th ed.). Sage Publications.
- Çavuşoğlu, N. (2001). *Uluslararası insan haklarında azınlık hakları*. Su Yayınları.
- Dietachmair, P. (2009). Dönüşüm için kültürel kapasite. In S. Ada & A. İnce (Eds.), *Türkiye’de kültür politikalarına giriş* (pp. 203–218). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güven Öztürk, Z., Özpınar, C., Alkan, H., Pekol, B., Arıdurdu, E., & Tosun, C. (2009). Kültür politikaları ile ilişkili kanunlar ve bazılarının içerikleri. In S. Ada & A. İnce (Eds.), *Türkiye’de kültür politikalarına giriş* (pp. 247–253). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İKSV. (2025, April 11). Politika metinleri. <https://www.iksv.org/tr/kultur-politikalari-calismalari/politika-metinleri>
- İKSV. (2025, April 13). Raporlar. <https://www.iksv.org/tr/kultur-politikalari-calismalari/raporlar>
- İKSV. (2025, April 13). Etkinlikler. <https://www.iksv.org/tr/kultur-politikalari-calismalari/etkinlikler>
- İnce, A., Öncü, A., & Ada, S. (2011). Günümüz Türkiye’inde kültür politikaları: Giriş ve genel bakış. In S. Ada (Ed.), *Sivil toplum gözüyle Türkiye kültür politikası raporu* (pp. 45–53). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karaca, B. (2024). Ulusal çerçeve ve kültür politikaların huzursuzluğu. *Mülkiye Dergisi*, (1), 157–168.
- Katoğlu, M. (2009). Cumhuriyet döneminde yüksek kültürün kamu hizmeti olarak kurumlaşması. In S. Ada & A. İnce (Eds.), *Türkiye’de kültür politikalarına giriş* (pp. 25–80). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kavala, O. (2009). Neden kültür politikaları. In S. Ada & A. İnce (Eds.), *Türkiye’de kültür politikalarına giriş* (pp. 199–202). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, A. (2024). Siyasal iktidar ve kültürün yeniden inşası: Türkiye’de festivalin dönüş(üm)ü. *Mülkiye Dergisi*, (1), 105–144.
- Kutlu Ünsal Zeren & Aksoy, A. (2011). Kültürel haklar, kültürel çeşitlilik ve katılımcı kültür politikaları. In S. Ada (Ed.), *Sivil toplum gözüyle Türkiye kültür politikası raporu* (pp. 105–112). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Politikaları Gelişimi: İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) Özelinde Bir Değerlendirme

- Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi. (2024, November 15). UNESCO 2005 kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunması ve geliştirilmesi sözleşmesi Türkiye tarafından onaylandı. <https://kpy.bilgi.edu.tr/tr/haber/unesco-2005-kulturel-ifadelerin-cesitliliğinin-korunmasi-ve-gelistirilmesi-sozlesmesi-turkiye-tarafindan-onaylandi/1119>
- Lewis, J., & Miller, T. (Eds.). (2008). *Critical cultural policy studies: A reader*. Blackwell Publishing.
- McGuigan, J. (2004). *Rethinking cultural policy*. McGraw-Hill Education.
- Miller, T., & Yúdice, G. (2002). *Cultural policy*. Sage Publications.
- Mulcahy, K. V. (2006). Cultural policy: Definitions and theoretical approaches. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 35(4), 319–330. <https://doi.org/10.3200/JAML.35.4.319-330>
- Oğuz, Ö. (2007). UNESCO, kültür ve Türkiye. *Milli Folklor*, (73), 5–11.
- Salı, J. B. (2018). İletişim araştırmalarında nitel yöntemler. In N. S. Sever & N. B. İspir (Eds.), *İletişim araştırmaları* (pp. 122–143). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Schuster, J. M. (2017). *Informing cultural policy: The information and research infrastructure*. Routledge.
- Seçkin, A. (2009). Türkiye’de ekonomi politikaların ekonomi politiği. In S. Ada & A. İnce (Eds.), *Türkiye’de kültür politikalarına giriş* (pp. 111–128). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Symonides, J. (1998). Cultural rights: A neglected category of human rights. *International Social Science Journal*, 50(158), 559–572.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (2025, March 10). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- Üstel, F. (2021). *Kültür politikasına giriş: Kavramlar, modeller, tartışmalar*. İletişim Yayınları.
- Üstel, F. (2024). Kültür politikası: Kısa bir değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, (1), 145–156.
- Williams, R. (2024). *Anahtar sözcükler* (S. Kılıç, Trans.). İletişim Yayınları.

- Birleşmiş Milletler. (n.d.). *İnsan hakları evrensel bildirgesi*.
<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- Birleşmiş Milletler. (1992). *Ulusal ya da etnik, dinsel ve dilsel azınlıklara mensup kişilerin haklarına ilişkin bildirme* (Madde 2). <https://www.ihd.org.tr/ulusal-ya-da-etn-dsel-ve-dsel-azinliklara-mensup-ker-haklari-bdges/>
- Birleşmiş Milletler. (1966). *Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin uluslararası sözleşme*.
<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf>
- Birleşmiş Milletler. (1966). *Medeni ve siyasi haklara ilişkin uluslararası sözleşme*.
<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf>
- İletişim Başkanlığı. (2024, March 15). Yeniden ibadete açılan Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi, 3 yılda yaklaşık 21 milyon ziyaretçiyi ağırladı.
<https://www.iletisim.gov.tr>

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Dünyadaki ekonomik, sosyal, politik ve idari dönüşümler küreselleşmeye yol açmış; neoliberal politikalarla özel sektörün gelişimi özelleştirmeleri teşvik etmiş; kamu eleştirisinin ve sivil toplumun yükselişi sivilleşmeyi desteklemiş; yaratıcı endüstrilerin şehirlerin sürdürülebilir kalkınma stratejilerine dâhil edilmesi ise yerelleşme dinamiğini ortaya çıkarmıştır. Küreselleşen bir dünyada kültürel ürün ve hizmetlerin üretimi ile dolaşımı homojen kültürel yakınsamayı teşvik ederken, göç ve nüfus hareketliliği ile şekillenen kentsel yaşam yerel kültürleri korur ve heterojenliği destekler. Kentsel yaşamda yerelleşme dinamikleri, “herkes için kültür” ilkesinin ima ettiği biçimiyle kültürün demokratikleşmesini ifade eden “kültüre erişim hakkı” kavramını öne çıkarır. Ayrıca, her kültürel topluluğun kültürel mirasının, varlıklarının ve üretimlerinin korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi için kamu kaynaklarına duyulan ihtiyaç, “kültürel demokrasi” kavramını gündeme getirir. Kültürel hakların geniş kapsamı, kültüre eşit ve adil erişimin sağlanması, kültürel mirasın korunması, kültürel üretim ve tüketim imkânlarının sağlanması, kamusal ve özel destek mekanizmaları için idari, mali ve hukuki çerçevelerin oluşturulması, kültürel kimliğe dayalı ayrımcılığın önlenmesi, sanat eğitiminin eğitim

politikalarına entegre edilmesi, kültürel politika yapım süreçlerine katılımın sağlanması, yaratıcı endüstrilerin ekonomik kalkınmadaki rolünün veri toplanarak raporlanması ve kültürel katılımcıların motivasyonları ile katılımı engelleyen fiziksel, ekonomik, siyasi ya da sosyal engellerin belirlenmesi gibi konular kültür politikası alanının temel araştırma başlıklarıdır. Türkiye Cumhuriyeti, kültür politikalarını başlangıçta ulus inşası çabalarıyla paralel olarak, esas olarak eğitim politikaları yoluyla geliştirmiştir. 1920-1950 arası dönem “ulusal kültür inşası” süreci olarak görülebilir; 1950-1980 yılları, siyasi kutuplaşma ve siyasi kültürün ideolojik biçimlenmesiyle karakterize edilmiştir; 1980-2010 dönemi ise küreselleşme süreçlerini ve Avrupa Birliği ile bütünleşmeyi yansıtır. Erken dönem ulusal kültür politikaları, ulusal birlik ve kültürel aidiyeti destekleyen müfredatlar aracılığıyla toplumsal uyumu sağlamaya hizmet etmiştir. Sonraki dönemlerde, siyasi farklılıklar nedeniyle kültürel alanın ideolojik biçimlenmesi ortaya çıkmıştır. Küreselleşme, dijitalleşme, yerelleşme ve özelleşmenin artmasıyla birlikte kültürel alanın yönetiminde çok aktörlü yeni bir yönetim modeli gerekli ve kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çalışma, kültür alanında faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşunun—İstanbul Kültür Sanat Vakfı’nın (İKSv)—Türkiye’nin kültür politikasına girişimleri aracılığıyla yaptığı katkıları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, 1973’teki kuruluşundan itibaren düzenlenen uluslararası sanat festivalleri ve bienaller; 1998 yılında başlatılan “Kültür Girişimi”; 2011’de kurulan “Kültür Politikaları Çalışmaları Bölümü”; bu çerçevede hazırlanan politika belgeleri ve raporlar ile siyasi partilere sunulan politika önerileri değerlendirilmektedir. Ayrıca, kültürel mirasın ve kültürel ifade çeşitliliğinin korunması ve tanıtılması konularındaki çalışmaları nedeniyle 2018 yılında UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Genel Kurulu’na kabul edilmesi, araştırma konusu olarak seçilmesini daha da anlamlı kılmaktadır. İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSv), Türkiye’de kültür politikalarının geliştirilmesi yönündeki çalışmaları aracılığıyla kültürel hakların demokratikleşmesine ve kültürel yaşama herkesin erişebilmesine önemli katkılar sunmaktadır. 2018 yılında UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Genel Kurulu’na kabul edilmesinden bu yana, İKSv kültür politikası alanında etkin bir rol oynamış; Kültür Politikaları Çalışmaları Bölümü aracılığıyla raporlar, politika belgeleri, etkinlikler, eğitim programları, konferanslar ve söyleşiler düzenlemiştir. Bu çalışmalar, doküman analizi için yazılı materyal olarak kabul edilmiş ve şu yedi ana tema altında incelenmiştir: kültüre erişim ve katılım hakkı; kültürel mirasın korunması; kültür alanının yapısal düzenlemesi; yerelleşme;

kalkınma stratejilerinin/yaratıcı ekonominin bir bileşeni olarak kültür; sanat eğitimi; ve kültürel çeşitlilik ile ifade özgürlüğünün korunması ve teşviki. İKSV'nin kültür politikalarının oluşumuna katkıları bu çerçevede değerlendirilmiştir. İKSV'nin kültüre erişimi teşvik eden çalışmaları, özellikle eşitlikçi ve katılımcı bir yaklaşımla, çoğunlukla yerel yönetimlerle işbirliği içinde kültürel hakları hayata geçirmeyi amaçlamaktadır. Kültürel mirasın korunmasına yönelik önerileri, kültürel çeşitliliğin sürdürülebilir kalkınma için stratejik bir değer olduğunu vurgulamakta ve kültürel varlıkların hem yerel hem de ulusal düzeyde korunması gerektiğini ifade etmektedir. Yapısal düzenlemeler bağlamında, İKSV kültür sektörünün mali, idari ve hukuki altyapısının güçlendirilmesini ve kültür kurumlarının daha şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde yönetilmesini önermektedir. Yerelleşme teması altında ise, yerel aktörlerin katılımını ve diyaloga dayalı bir süreci esas alan kültür politikalarının geliştirilmesini savunmaktadır. Sonuç olarak, İKSV'nin çalışmaları Türkiye'de kültürel hakların güçlendirilmesinde, kültürel çeşitliliğin korunmasında ve kültür alanında demokratikleşmenin yerleşmesinde hayati bir rol oynamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Economic, social, political, and administrative transformations around the world have led to globalization; the development of the private sector through neoliberal policies has driven privatizations; the rise of public criticism and civil society has encouraged civilianization; and the incorporation of creative industries into cities' sustainable development strategies has generated a dynamic of localization. In a globalized world, the production and circulation of cultural goods and services foster homogeneous cultural convergence, while urban life—shaped by migration and population mobility—preserves local cultures and promotes heterogeneity. In urban life, the dynamics of localization bring forward the concept of the “right to culture,” which refers to the democratization of culture as implied by the principle of “culture for all.” Moreover, the need for public resources to protect, develop, and support the cultural heritage, assets, and productions of every cultural community introduces the notion of “cultural democracy.” Topics such as the broad scope of cultural rights, ensuring equal and fair access to culture, preserving cultural heritage, providing for cultural production and consumption, establishing administrative, financial, and legal frameworks for public and private support mechanisms, preventing discrimination based on cultural identity, integrating

arts education into educational policies, ensuring participation in cultural policy-making, reporting the role of creative industries in economic development through data collection, and identifying both the motivations of cultural participants and the barriers preventing participation—whether physical, economic, political, or social—are all key research areas in the field of cultural policy. The Republic of Turkey initially developed its cultural policies in parallel with efforts to “build a nation,” primarily through educational policies. The period between 1920 and 1950 can be seen as a phase of “constructing national culture”; the years from 1950 to 1980 were marked by political polarization and the ideological structuring of political culture; and the 1980–2010 period reflected processes of globalization and integration with the European Union. The early national cultural policies served the function of promoting social cohesion through education curricula designed to support national unity and cultural belonging. Later, ideological structuring of the cultural field emerged due to political differences. With the rise of globalization, digitalization, localization, and privatization, a new governance model—formed by multiple actors—became necessary and inevitable for managing the cultural sphere. This study aims to analyze the contributions of a civil society organization operating in the cultural field—specifically the Istanbul Foundation for Culture and Arts (IKSV)—to Turkey’s cultural policy through its initiatives. This includes international art festivals and biennials organized since its founding in 1973; the “Cultural Initiative” launched in 1998; the “Cultural Policy Studies Department” established in 2011; policy papers and reports prepared within this framework; and policy proposals submitted to political parties. Moreover, its acceptance into the General Assembly of the Turkish National Commission for UNESCO in 2018, due to its work on protecting and promoting cultural heritage and diversity of cultural expressions, further justifies its selection as the subject of this research. The Istanbul Foundation for Culture and Arts (IKSV) makes significant contributions to the democratization of cultural rights and the accessibility of cultural life for all through its efforts to develop cultural policies in Turkey. Since being accepted into the General Assembly of the Turkish National Commission for UNESCO in 2018, IKSV has played an active role in cultural policy, preparing reports, policy papers, events, training programs, conferences, and talks through its Cultural Policy Studies Department. These efforts have been accepted as written material for document analysis and examined under seven main themes: the right to access and participate in culture; the protection of cultural heritage; the structural regulation of the cultural field; localization; culture as a component

of development strategies/the creative economy; arts education; and the protection and promotion of cultural diversity and expressions. IKSv's contributions to the formation of cultural policies have been assessed within this framework. IKSv's efforts to promote access to culture particularly aim to implement cultural rights through an egalitarian and participatory approach, often in collaboration with local governments. Its proposals for the protection of cultural heritage emphasize that cultural diversity is a strategic asset for sustainable development and stress the need to safeguard cultural assets at both local and national levels. Regarding structural regulations, IKSv recommends strengthening the financial, administrative, and legal infrastructure of the cultural sector and ensuring more transparent and inclusive governance of cultural institutions. Under the theme of localization, it advocates for the development of cultural policies through a participatory and dialogue-based approach involving local actors.

In conclusion, IKSv's work plays a vital role in strengthening cultural rights, preserving cultural diversity, and embedding democratization within the cultural sphere in Turkey.

Etik Komite Onayı: Bu araştırma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması tek yazar tarafından yürütülmüştür.

Çıkar Çatışması: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanmamıştır.

Sözcük Sayısı: Makaledeki sözcük sayısı 8729'dur.

Teşekkür: Bulunmamaktadır.